

302 с. 4. Словник української мови в 11-ти томах / [уклад. В. Винник, В. Градова та ін.]. – Т. IV – К.: Наук. думка, 1973. – 830 с. 5. Фразеологічний словник української мови / [уклад. В. Білоноженко та ін.]. – К.: Наукова думка, 1993. – 980 с. 6. *Тараненко О. О.* Тавтологія / О. О. Тараненко // Українська мова: Енциклопедія. – К.: Вид-во "Українська енциклопедія" ім. М. П. Бажана, 2000. – С. 625. 7. *Телия В. Н.* Русская фразеология: Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты / Телия В. Н. – М.: Школа «Языки русской культуры», 1996. – 288 с. 8. *Ужченко В. Д.* Фразеологія сучасної української мови: посібник для студентів філологічних факультетів вищих навчальних закладів / В. Ужченко, Д. Ужченко. – Луганськ: Альма-матер, 2005. – 400 с.

Андрійченко Ю.В., к.філол.н., доц.
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

ЛІНГВОПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ В ІСПАНСЬКІЙ МОВІ

Статтю присвячено лінгвопрагматичному аналізу гендерних стереотипів в іспанській мові. Багаторівнева структура комунікативної особистості знаходить відображення у специфіці створюваного нею тексту. Одним із ключових компонентів цієї структури є стать. Гендерні стереотипи входять в соціальне життя людини і відіграють в ньому важливу роль. Саме тому в лінгвістичний опис було введено термін «гендер», який визначає стать як соціокультурний концепт, що формується в межах системи етнічно зумовлених стереотипних уявлень.

Ключові слова: *гендер, текст, комунікація, мовні стереотипи.*

Статья посвящена лингвопрагматическому анализу гендерных стереотипов в испанском языке. Многоуровневая структура коммуникативной личности находит отражение в специфике порождаемого ею текста. Одним из ключевых компонентов этой структуры является пол. Гендерные стереотипы входят в социальную жизнь человека и играют в ней важную роль. Поэтому в лингвистическое описание включен термин «гендер», который определяет пол как социокультурный концепт, формирующийся в рамках системы этнически обусловленных стереотипных представлений.

Ключевые слова: гендер, текст, коммуникация, языковые стереотипы.

The article deals with the gender stereotypes as the means of conceptualization of the ideas about man and woman. Furthermore, gender stereotypes are involved in person's thinking and speaking activities. In addition to age, gender is one of the universal dimensions on which status differences are based.

Key words: gender, text, communication, language stereotype.

Мета статті полягає в дослідженні феномена гендерних стереотипів, його зв'язку із соціальними ролями чоловіків і жінок у суспільстві, фіксованих за допомогою лінгвальних механізмів у комунікативній поведінці гендерної мовної особистості.

Актуальність обраної теми дослідження зумовлена необхідністю пошуку адекватних шляхів вивчення такого складного явища, яким є гендер в іспаномовному комунікативному просторі.

Об'єктом дослідження є гендерно марковані лексичні одиниці іспанської мови.

У сучасній лінгвістичній науці не існує остаточного визначення терміна *стереотип*. Стереотипи відображають дві особливості суспільної думки: існування стандартизованих і спрощених форм вираження і первинність цих форм у відношенні до конкретних процесів або актів спілкування. Стереотип не лише підкреслює статистично середню думку, але й пропонує норму, спрощений зразок соціально схваленої або соціально дозволеної поведінки. Соціальні стереотипи функціонують у тих ситуаціях, коли складне явище спрощується до знайомого зразка, який був узятий з арсеналу історичної пам'яті, прецедентної ситуації навіть аж до міфологічних схем. Стереотип також може виступати і як тип поведінки: люди не лише впізнають звичні образи, але й намагаються їм слідувати. Визнаючи знаковий характер стереотипів (що дозволяє розглядати їх як семіотичні об'єкти й застосовувати для їхнього аналізу методи, які були розроблені в семіотиці), слід додати, що стереотипи не обов'язково повинні бути вербалізованими [Щепанская 2004, 49]. Ментальні стереотипи можуть фіксуватися мовою або іншим семіотичним кодом (візуальними образами, кінесикою і та ін.). За Рупертом Брауном, стереотип – це сприйняття того, що більша частина

членів однієї категорії поділяє однакові атрибути [Brown 2004, 109]. Походження може пояснюватись однією з трьох причин:

- 1) категоризація, у якій ми співвідносимо певні групи з нетиповими характеристиками;
- 2) справжні відмінності між групами;
- 3) асиміляція культури, у якій ми живимо.

Стереотипи – це соціальні феномени. Вони зумовлені соціокультурними механізмами й закріплені в колективних уявленнях певного лінгвокультурного суспільства. Стандарти поведінки співвідносяться з реальною стратифікацією суспільства. Це означає, що кожна із соціальних страт має свої стереотипи поведінки. Стереотип, зазвичай, має негативне забарвлення, але насправді, відтворені ним образи можуть бути як негативними, так і позитивними, а іноді нейтральними. Якщо ці образи поділяє значна кількість людей, вони перетворюються у соціальні стереотипи.

Гендерний аспект мови розкривається за допомогою аналізу гендерних стереотипів, які є культурно і соціально зумовленими думками про маскуліність і фемініність, тобто сукупності внутрішніх і зовнішніх характеристик, якостей і норм поведінки обох статей. Стереотипи можуть вивчатись у двох площинах мови: формальній (на матеріалі фразеології, мовних кліше) і семантичній (у результаті аналізу змістових конотацій мовних одиниць). Художні твори є багатим матеріалом для дослідження, оскільки в них відображено картини світу певного етносу.

До середини ХХ століття латиноамериканська література ігнорувала жіночі персонажі первинного плану, лише декілька авторів відважились подолати цей андроцентричний бар'єр. З появою фемінізму в іспаномовній культурі в 60-ті роки минулого століття почали з'являтися певні кола і групи, які були зацікавлені у вивченні проблематики й ролі жінки в суспільстві. Саме в ці роки розпочалось поширення жіночої літератури. Феміністична критика в Латинській Америці також сфокусувала свої перші зусилля на ідентифікації гендерних міфів і стереотипів, які існували в літературних творах, написаних авторами-чоловіками. У своєму нарисі *Mitos culturales de la mujer*, Кармен Наранхо запропонувала дослідити стереотипи, які з'явилися в так званій патріархальній культурі й визначалися як *класичні*, щоб проаналізувати різницю між персонажами-жінками, які хочуть визволитися і тими, хто вже

вільний [Naranjo Carmen 2001, 58]. Цей нарис, який мав описуватися як дослідження, дав поштовх для подальших досліджень: Роса Доменелья разом зі своїми колегами зробили компаративний аналіз мексиканської прози відповідно до соціально-історичної реальності кінця сімдесятих років минулого століття, яка існувала на той період часу. Було обрано одинадцять текстів художніх творів сучасних мексиканських авторів, між ними, було двоє авторів-жінок, у яких було знайдено певний дисбаланс між малою перевагою жіночих персонажів у реальному житті, яка панувала в ті часи, коли жінки вже активно впливали на соціальне життя латиноамериканського простору. У досліджених творах, навпаки, жінки відігравали пасивну роль. Також у творах, авторами яких були чоловіки, було виявлено відношення до жінки виключно як до об'єкту бажань чоловіка. Твір мексиканського поета-есеїста Пас Октавіо *El laberinto de la soledad*, на думку дослідників, сприяв посиленню цього стереотипу. Зокрема, учені дійшли висновку, що в ньому не можна простежити остаточне звільнення жінки [Domenella, Morán, Negrín 1991].

У своєму нарисі *Сексизм в мексиканській літературі* Карлос Монсиваїс вважає, що література є сексистською, тому що відображає реальність, яка панує в Мексиці. Після аналізу певної кількості архетипів, у яких згадується чиста наречена, самовіддана мати, грішниця, що кається, вірна солдатська дружина автор визначає, що жіночі персонажі слугують лише фоном, на якому розгортаються події [Monsiváis Carlos 1995]. Його висновок ґрунтується на тому, що ці персонажі завжди присутні у текстах художніх творів як стереотипізовані, оскільки вони не відіграють особливої ролі і їхнє місце завжди є вторинним і залежним від першорядних героїв, які, зазвичай, є чоловіками. На думку Карлоса Монсиваїса, латиноамериканська культура і література презентують жінку як природне створіння, яке не має жодних духовних потреб і яке лише повинне слугувати чоловікам.

Що ж таке лінгвістичний сексизм? Адресант вдається до лінгвістичного сексизму, коли його повідомлення завдяки своїй формі (наприклад, за допомогою прихованих слів), а не змісту, несе в собі дискримінацію за статевими ознаками. І навпаки, коли дискримінація виявляється за змістом висловлювання, а не за формою, вона вважається соціальним сексизмом. Лінгвальний сексизм і сексизм соціальний дуже щільно пов'язані, але не є

одним цілим. Наприклад, той, хто говорить, що жінки менш розумні ніж чоловіки вдається до соціального, а не лінгвістичного сексизму.

Розгляньмо приклад лінгвістичного сексизму:

Los hombres y las hembras son inteligentes por igual.

На перший погляд вона нейтральна: чоловіки і жінки однаково розумні. Але маємо лексичну одиницю *hembra* замість *mujer*, перше лексичне значення якої означає *самця*.

Проаналізуємо два приклади:

A la manifestación acudieron muchos funcionarios y también muchas mujeres.

El consejo estaba compuesto por once varones y tres mujeres.

Перший приклад ілюструє ситуацію, яка не є сексистською з сексистською фразою, у якій є опозиційна пара: *funcionarios – mujeres*. Друга фраза є демонстрацією сексистської ситуації з не сексистською фразою.

Мексиканська дослідниця Елена Уррутіа шукає сліди сексизму в мові, беручи за ілюстрацію один з найяскравіших прикладів патріархальності: Словник Королівської іспанської Академії. На думку авторки, в словнику існує посилення стереотипів у визначеннях. Наприклад, *AFEMINAR* (фемінізуватися); деякі дієслова, що визначають дію, яку демонструє чоловік стосовно пасивної жінки: *OBSEQUIAR* (одне з значень цього дієслова – залицятися); одне з лексичних значень дієслова *GOZAR* визначається як *pisnami жінку*. Для подальшого дослідження мачистських елементів, які існують у мові, Елена Уррутіа використовує правило інверсії, яке полягає у зміні статі специфічної фрази і проаналізувати чи не виявиться така зміна дивною і не звичною [Urrutia Elena 2004, 12]. Альваро Гарсія Месегер у своєму дослідженні граматичної статі в книзі *¿Es sexista la lengua española?* вивчає кожен із прикладів, наведених Еленою Уррутіа і зауважує, що лексичний сексизм менш шкідливий, ніж сексизм синтаксичний, але в кінці зазначає, що у випадку іспанської мови не має синтаксичного сексизму лише в мовленні, наразі потрібно говорити про сексизм адресанта і адресата. Наприклад, ненормативна лексика: лінгвістичний сексизм адресанта, коли він використовує вирази, які завдяки своїй формі, а не контексту, виявляються дискримінованими через стать. Стосовно сексизму адресата: коли він не сприймає сексизм адресанта або коли інтерпретує в сексистській формі вирази, які їх не мають.

Що стосується синтаксичного сексизму, то він відіграє більш впливову роль ніж лексичний, оскільки ті, хто його застосовує, мають більш глибоке коріння патріархальної свідомості. Це феномен, який виражений у прихованій формі. На думку Альваро Гарсія Месегера, існує дві форми синтаксичного сексизму: *чоловічий кут зору* і *семантичний стрибок*. Наведемо приклади:

1. *Чоловічий кут зору: Gente que sólo busca su pan, su hembra, su fiesta en paz.*

У цьому прикладі лексична одиниця *gente* визначає виключно чоловічу стать. Лексична опозиційна пара *gente – hembra*.

2. *Семантичний стрибок: Los ingleses prefieren el té al café. También prefieren las mujeres rubias a las morenas.*

З однієї фрази – до іншої: лексична одиниця *ingleses* семантично *стрибає* від колективу осіб (англійці – нація) до колективу виключно чоловіків.

З розвитком гендерного концепту в таких науках як психологія, соціологія і антропологія, вже зруйнувалася асоціація значення чоловіка з маскулинністю і жінки з фемініністю, тому, вважаємо, що ці зміни будуть відбуватися і в лінгвістиці також.

1. *Щепанская Т. Б.* Монография: Система: тексты и традиции субкультуры /Татьяна Борисовна Щепанская . – М: Изд-во: О.Г.И., 2004. – 288 с. 2. *Brown Rupert* Group processes:dynamics within and between groups Blackwell Publishing, 2nd ed. United Kingdom 2004. – 417 p. 3. *Domenella, Morán, Negrín y otros.* La mujer y el desarrollo, la mujer y la cultura; Antología. Compilación de Carmen Naranjo. México. SEP Diana. 1991. – 310 p. 4. *Monsiváis Carlos* Sexismo en la Literatura Mexicana. – México: Sep Setentas, 1995. – 195 p. 5. *Naranjo Carmen* Mitos culturales de la mujer. Antología. México: Ed. Diana., 2001. – 149 p. 6. *Urrutia Elena* Estudios sobre las mujeres y las relaciones de género en México: aportes desde diversas disciplinas. Distrito Federal. El Colegio de México, México, 2002. – 98 p. 6. *Urrutia Elena* Las mujeres mexicanas en busca de su ciudadanía", en El Colegio de Jalisco. El Colegio de Jalisco, México, 2004. – 45 p.